

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/137941,Armia-Polska-we-Francji-19171919-ochotnicze-wojsko-przyszlej-Polski.html>
27.02.2026, 00:16

Armia Polska we Francji (1917-1919) - ochotnicze wojsko przyszłej Polski

Podczas I wojny światowej jedną z idei polskiej polityki było dążenie do utworzenia własnego wojska, stanowiącego potencjalnie trudny do odparcia argument na rzecz przywrócenia Polsce państwowości. Taki widomy znak narodowej samoistności powstał - przy decydującym udziale rządu tego kraju - we Francji w 1917 r. Utworzono wówczas Armię Polską, zwaną, od koloru mundurów, Błękitną Armią. Formacja ta przeszła nie tylko do legendy, ale i odegrała ona realną i pozytywną rolę w dziele odrodzenia RP.

10.02.2024

BAJOŃCZYCY. GENEZA POLSKIEGO WOJSKA WE FRANCJI PODCZAS I WOJNY ŚWIATOWEJ

O POLSKĄ NIEPODLEGŁOŚĆ POD FRANCUSKIM SZTANDAREM

W lecie 1914 r., w obliczu wielkiego konfliktu pomiędzy mocarstwami, polscy działacze niepodległościowi we Francji podjęli starania o utworzenie w tym kraju walczącej u boku Francuzów rodzimej formacji zbrojnej. Na skutek zabiegów m.in. pisarza Wacława Gąsiorowskiego powołano wówczas Komitet Ochotników Polskich do Służby w Armii Francuskiej, zwany też Komitetem Wołontariuszów Polskich, który miał sprawować kontrolę nad rekrutacją ochotników. Członkowie Komitetu wierzyli, że władze III Republiki – pomimo sojuszu z Rosją – z sympatią odniosą się do niepodległościowych aspiracji Polaków. Ostatecznie rząd francuski zezwolił na przyjmowanie obcokrajowców – w tym przybyszów znad Wisły – do Legii Cudzoziemskiej.

SZLAK BOJOWY BAJOŃCZYKÓW

WŁADYSŁAW SZUJSKI

Syn znanego historyka Józefa, chorąży kompanii bajorczyków. Zginął na polu walki w grudniu 1914 roku.

BAJOŃCZYCY I RUEILCZYCY

Pierwsza grupa ok. 180 polskich ochotników została skierowana na przeszkolenie do obozu w Bajonnie. Wkrótce oddział, który stał się „polską” 2 Kompanią Batalionu „C” 1 Pułku Legii Cudzoziemskiej (zwaną bajorczykami lub Legionem Bajorczyków), wyruszył na front do Szampanii. Kolejna grupa Polaków, tym razem w liczbie 250, została skierowana do koszar w zlokalizowanej niedaleko Paryża miejscowości Rueil. I oni zostali włączeni do Legii Cudzoziemskiej, jednak – inaczej niż w przypadku bajorczyków – rozproszono ich po różnych oddziałach tej formacji. Łącznie w tym czasie przyjęto do niej ok. 1000 rekrutów – Polaków.

STRATY BAJOŃCZYKÓW W BITWIE POD ARRAS

☠ ≥ 30 🩹 ≈ 99

22
08

Wyjazd pierwszej grupy polskich ochotników do Bajonny, gdzie w trudnych warunkach odbył przeszkolenie wojskowe.

22
10

2 Kompania Batalionu „C” 1 Pułku Legii Cudzoziemskiej wyruszyła na front w Szampanii, gdzie m.in. pełniła służbę patrolową, uczestniczyła w rozbudowywaniu umocnień, organizowała też zasadzki na wroga. Nieco później bajorczycy brali udział w nieudanej próbie skaptowania grupy Polaków, służących w armii niemieckiej.

9
05

Udział Polaków w bitwie pod Arras – obok bajorczyków uczestniczyli w niej również polscy ochotnicy z innych oddziałów Legii Cudzoziemskiej (w tym rueilczyści). Po początkowym sukcesie i zdobyciu przez 2 Kompanię trzech linii okopów niemieckich nastąpił kontratak, w wyniku którego żołnierze Kompanii ponieśli ogromne straty i musieli się wycofać. W związku z tymi stratami polski oddział został rozwiązany.

Na mocy decyzji władz Francji w kraju tym organizuje się Armia Polska. Pierwszym jej oddziałem był 1 Pułk Strzelców Polskich, który stał się sukcesorem tradycji Legionu Bajorczyków i przejął jego sztandar.

1914

1915

1917

Materiał edukacyjny przygotowany przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN we Wrocławiu. Opracowanie merytoryczne: dr Piotr Ruciński / Opracowanie graficzne: Marcin Wierchowski / Realizacja projektu: Joanna Dardzińska

Bajorczycy. Geneza polskiego wojska we Francji podczas I wojny światowej

POWSTANIE ARMII POLSKIEJ WE FRANCJI

DEKRET PREZYDENTA POINCARÉGO

W czerwcu 1917 r. prezydent Francji Raymond Poincaré wydał dekret, na mocy którego zaczęto tworzyć Armię Polską we Francji. Decyzja wiązała się z korzystną dla Polaków zmianą warunków w polityce międzynarodowej. Znaczenie sprawy polskiej wzrastało, czego wyrazem była również zgoda państw ententy na powstanie 15 sierpnia 1917 r. Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu – oficjalnej reprezentacji politycznej, która stopniowo przejmowała kontrolę nad Błękitną Armią.

SZKOLENIE

Wielkim wyzwaniem dla organizatorów armii było wyszkolenie i zintegrowanie ochotników, wywodzących się z różnych części świata (trzech zaborów, USA, Francji itd.). Wiele uwagi poświęcano edukacji i kształtowaniu u nich postaw patriotycznych.

NASZYWKA ORŁA

ORZEŁ ARMII HALLERA

WERBUNEK I ORGANIZACJA

W niedługim czasie po decyzji prezydenta Francji w Le Mans, Bordeaux, Lyonie, Nicei i Oranie utworzono punkty werbunkowe. Armia Polska miała mieć charakter autonomiczny i ochotniczy; wyposażenie, zaplecze i większość kadry dowódczej zapewniała strona francuska. Pierwszym dowódcą Błękitnej Armii został gen. Louis Archinard, natomiast 4 października 1918 r. stanowisko to objął były dowódca II Brygady Legionów gen. Józef Haller (na fotografii powyżej – trzeci z lewej).

ROGATYWKA
OFICERSKA

BŁĘKITNA ARMIA

Tradycyjna nazwa Armii Polskiej we Francji wiąże się z kolorem jej umundurowania. Od roku 1917 podstawowym strojem polskich oddziałów były francuskie uniformy barwy jasnoniebieskiej z kolorowymi wypustkami i patkami. Wyrazem narodowej odrębności i własnej tradycji wojskowej były czapki rogatywki oraz godło – biały orzeł, umieszczane na nakryciu głowy oraz na naramiennikach kurtek i płaszczy.

Materiał edukacyjny przygotowany przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN we Wrocławiu. Opracowanie merytoryczne: dr Piotr Ruciński / Opracowanie graficzne: Marcin Wierchowski / Realizacja projektu: Joanna Dardzińska

SZLAK BOJOWY 1 PUŁKU STRZELCÓW POLSKICH

PIERWSZY POLSKI PUŁK

Ponieważ decyzja o utworzeniu Błękitnej Armii zapadła na 17 miesięcy przed końcem I wojny światowej, większość jej oddziałów nie zdążyła wziąć udziału w walkach. Głównym reprezentantem polskiego oręża na froncie zachodnim był 1 Pułk Strzelców Polskich, który przystąpił do boju w czerwcu 1918 roku.

1 SILLÉ LE GUILLAUME

OBÓZ, W KTÓRYM GROMADZILI SIĘ POLSCY OCHOTNICY DO SŁUŻBY W BŁĘKITNEJ ARMII

2 QUINTIN

SZKOŁA PODOFICERSKA ARMII POLSKIEJ WE FRANCJI

3 CAMP DU RUCHARD

SZKOŁA PODOFICERSKA ARMII POLSKIEJ WE FRANCJI

4 OKOLICE REIMS

STREFA DZIAŁAŃ BOJOWYCH 1 PUŁKU STRZELCÓW POLSKICH

5 MAILLY-LE-CAMP

MIEJSCE WRĘCZENIA SZTANDARÓW PUŁKOM BŁĘKITNEJ ARMII

6 LUNÉVILLE

11 LISTOPADA 1 DYWIZJA STRZELCÓW POLSKICH ZNALAZŁA SIĘ W LUNÉVILLE. GDZIE MIAŁA UCZESTNICZYĆ W OPERACJI ZAŁĘCIA SAARBRÜCKEN. TYMCZASEM I WOJNA ŚWIATOWA SIĘ SKOŃCZYŁA

WRĘCZENIE SZTANDARÓW

22 czerwca 1918 r. na polach pod Mailly w Szampanii doszło do uroczystego wręczenia sztandarów pułkom Armii Polskiej we Francji. W uroczystości wzięli udział najwyżsi przedstawiciele Francji: prezydent Raymond Poincaré i minister spraw zagranicznych Stéphane Pichon. Stronę polską reprezentowali członkowie Komitetu Narodowego Polskiego z jego prezesem Romanem Dmowskim na czele. Sztandary ufundowały francuskie miasta: Paryż, Nancy, Belfort i Verdun.

STAŁY ROZWÓJ ARMII

W czasie, gdy 1 Pułk Strzelców Polskich walczył na froncie, na tyłach trwał proces formowania kolejnych oddziałów Błękitnej Armii. Wiosną 1918 r. liczyła ona 10 tys. żołnierzy, w lecie tego roku natomiast – 20 tys. żołnierzy. W ostatnich miesiącach wojny działało już 28 kompanii szkolnych, dwie szkoły podoficerskie oraz szereg szkoleniowych placówek specjalistycznych.

Momentem przełomowym dla liczebności Błękitnej Armii było zakończenie I wojny światowej – po 11 listopada 1918 r. zasilili ją m.in. duża grupa polskich jeńców, więzionych dotychczas na ziemiach włoskich. Tuż przed wyjazdem do Polski w kwietniu 1919 r. stan osobowy sił, podległych gen. Hallerowi we Francji, wynosił ok. 68 tys. oficerów i żołnierzy.

Materiał edukacyjny przygotowany przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN we Wrocławiu. Opracowanie merytoryczne: dr Piotr Ruciński / Opracowanie graficzne: Marcin Wierchowski / Realizacja projektu: Joanna Dardzińska

PRZYJAZD BŁĘKITNEJ ARMII DO POLSKI

NA POMOC NIEPODLEGŁEJ

Od kwietnia do czerwca 1919 r. trwał tranzyt Błękitnej Armii do Polski, przewożonej kolejną przez terytorium Niemiec. Długo negocjowana operacja przebiegała stosunkowo sprawnie – w opieczetowanych wagonach przewieziono sprzęt i żołnierzy, którym towarzyszyli mający rozwiązywać ewentualne zatargi oficerowie państw sprzymierzonych. Trasa prowadziła przez Ems, Erfurt i Lipsk do Krotoszyna i Ostrowa. W jednym z pierwszych transportów do kraju powrócił owacyjnie witany gen. Józef Haller.

MAPA ZIEM POLSKICH W 1919 ROKU

— — — OSTATECZNA GRANICA II RP
 ■ TERENY KONTROLOWANE NA POČĄTKU 1919
 ■ TERENY ZAJĘTE W WALKACH Z BOLSZEWIKAMI:
 ■ DO MARCA 1919
 ■ DO GRUDNIA 1919
 ■ TERENY ZAJĘTE W WALKACH Z UKRAINĄ
 ■ TERENY PRZYZNANE TRAKTATEM WERSAŁSKIM
 ■ TERENY KONTROLOWANE PRZEZ WIELKOPOLSKĄ NACZELNĄ RADĘ LUDOWĄ

W SZEREGACH WOJSKA POLSKIEGO

W momencie wyjazdu do kraju Błękitna Armia składała się z dwóch korpusów: I (3 dywizje) i III (2 dywizje). Do jej walorów należały dobre wykształcenie oraz wyposażenie w nowoczesny sprzęt – artylerię, broń maszynową, czołgi i samoloty. Relokacja oddziałów Hallera do kraju stanowiła nie tylko bardzo potrzebne uzupełnienie o liczne i dobrze przygotowane do walk związki taktyczne, ale także poważne wsparcie techniczne dla słabo i niejednolicie uzbrojonego Wojska Polskiego.

1 września 1919 r. Błękitna Armia została włączona do Wojska Polskiego. Jej jednostki przeformowano i dostosowano do norm obowiązujących w kraju. 1 Dywizja Strzelców stała się 13 Dywizją Piechoty, pozostałe cztery hallerowskie dywizje stanowiły natomiast podstawę organizacji 11, 12 i 18 dywizji WP.

98

120

SKŁAD ARMII HALLERA DO KWIEŚNIA 1919 ROKU

(WARTOŚCI PRZYBLIŻONE)

35 000

BYLI JEŃCY Z TERENU WŁOCH

27 000

OCHOTNICY Z USA

7 000

BYLI JEŃCY Z TERENU FRANCJI

2 000 OCHOTNICY Z ARMII FRANCUSKIEJ
 300 OCHOTNICY Z BRAZYLII
 250 OCHOTNICY Z KANADY

KILKUDZIESIECIU OCHOTNIKÓW Z CHIN, PONADTO REKRUCI Z HOLANDII, ANGLII ORAZ ROSYJSKICH KORPUSÓW EKSPEDYCYJNYCH WE FRANCJI I GRECJI.

Materiał edukacyjny przygotowany przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN we Wrocławiu. Opracowanie merytoryczne: dr Piotr Ruciński / Opracowanie graficzne: Marcin Wierchowski / Realizacja projektu: Joanna Dardzińska

Przyjazd Błękitnej Armii do Polski

WÓDZ BŁĘKITNEJ ARMII GENERAŁ JÓZEF HALLER 1873-1960

1873

Urodził się w majątku Jurczyce koło Krakowa jako trzecie dziecko powstańca styczniowego Henryka Hallera von Hallenburga.

1895–1911

Po studiach z zakresu wojskowości służył w armii Austro-Węgier, osiągając stopień kapitana.

1912–1914

Aktywnie działał w istniejących na terenie Galicji polskich organizacjach społecznych – m.in. w Towarzystwie Kółek Rolniczych i Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”.

1914–1915

Po wybuchu I wojny światowej został dowódcą 3 Pułku Legionów Polskich, na czele którego walczył z Rosjanami w Karpatach Wschodnich.

1920

Jako dowódca Frontu Pomorskiego podczas ceremonii w Pucku symbolicznie – poprzez wrzucenie do wody pierścienia – potwierdził powrót Polski nad Morze Bałtyckie.

1936–1939

Należał do liderów opozycyjnego wobec sanacji ugrupowania Frontu Morges. Od 1937 r. angażował się w działalność Stronnictwa Pracy.

1939–1943

Jako minister bez teki, a następnie minister oświaty i spraw szkolnych wszedł w skład emigracyjnego rządu gen. Władysława Sikorskiego.

1960

General J. Haller zmarł w Londynie w wieku 86 lat.

„Chodziło [...] o to, ażeby żołnierz, dotychczas bity i ścigany, stanął raz twardo na miejscu, zatrzymał bolszewików i odrzucił od siebie. Sprawić to jedno mógł nowy duch, który z czasem wstąpił w osłabione zwątpieniem szeregi, co jest wielką historyczną zasługą gen. Hallera. Niestrudzony w swej pracy, był on zawsze na podległym mu froncie, gdzie się tylko decydował jego los, nie ograniczając się do pracy sztabowej. W chwilach najcięższych stał obok żołnierza dręczonego głodem i pościgiem, dodając mu otuchy i starając się przełać na niego gorącą wiarę w zwycięstwo, do którego się sam w wielkiej mierze przyczynił, nie reklamując tego nigdy”.

WINCENTY WITOS O ROLI GEN. J. HALLERA, ODEGRANEJ W DECYDUJĄCYCH TYGODNIACH WOJNY POLSKO-BOLSZEWICKIEJ

Józef Haller

W trakcie tzw. kryzysu przysięgowego gen. Haller, który dowodził wówczas II Brygadą Legionów Polskich, wbrew wezwaniu Józefa Piłsudskiego opowiedział się za składaniem przysięgi wierności cesarzowi Niemiec i Austrii. Z II Brygady oraz tych legionistów i III Brygady, którzy zadeklarowali lojalność wobec monarchów, utworzono Polski Korpus Posiłkowy, wysłany następnie na Bukwinę.

W reakcji na warunki pokoju w Brześciu Litewskim Haller zdecydował o wypowiedzeniu posłuszeństwa Austro-Węgrom i przekroczeniu przez Polski Korpus Posiłkowy frontu w okolicach Rarańcz. General wraz z częścią swoich sił dotarł do II Korpusu Polskiego. Połączone oddziały skierowały się na wschód, gdzie 11 maja pod Kaniowem doszło do starcia z Niemcami. Bitwę Polacy przegrali, ale – jako pierwszy wspólny bój jednostek, znajdujących się dotąd po dwóch stronach barykady – urosła ona do rangi symbolu. General przedostał się do Murmańska, skąd odpłynął do Francji.

W lipcu przyjechał do Paryża, gdzie został członkiem Komitetu Narodowego Polskiego, a następnie objął dowództwo nad Armią Polską we Francji.

Na czele Błękitnej Armii Haller przyjechał do Polski, gdzie przeprowadził zwycięską ofensywę mającą w wojnie polsko-ukraińskiej, której efektem było przejęcie większości terytorium Małopolski Wschodniej.

W kulminacyjnym momencie wojny z bolszewikami został Inspektorem Generalnym tzw. Armii Ochotniczej, wspierając swoim autorytetem dobrowolny zachód do wojska. W Bitwie Warszawskiej dowodził Frontem Północnym.

1917

1918

1919

1920

Materiał edukacyjny przygotowany przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN we Wrocławiu. Opracowanie merytoryczne: dr Piotr Ruciński / Opracowanie graficzne: Marcin Wierchowski / Realizacja projektu: Joanna Dardzińska

Wódz Błękitnej Armii gen. Józef Haller

BAJOŃCZYCY I RUEILCZYCY

Bajończycy i rueilczycy

WŁADYSŁAW SZUJSKI

Syn znanego historyka
Józefa, chorąży kompanii
bajończyków. Zginął na
polu walki w grudniu
1914 roku.

BAJOŃCZYCY. GENEZA POLSKIEGO WOJSKA WE FRANCJI PODCZAS I WOJNY ŚWIATOWEJ

22
08

Wyjazd pierwszej grupy polskich ochotników do Bajonny, gdzie w trudnych warunkach odbyli przeszkolenie wojskowe.

22
10

2 Kompania Batalionu „C” 1 Pułku Legii Cudzoziemskiej wyruszyła na front w Szampanii, gdzie m.in. pełniła służbę patrolową, uczestniczyła w rozbudowywaniu umocnień, organizowała też zasadzki na wroga. Nieco później bajończycy brali udział w nieudanej próbie skaptowania grupy Polaków, służących w armii niemieckiej.

1914

Bajończycy. Geneza polskiego wojska we Francji podczas I wojny światowej, cz. 1

BAJOŃCZYCY. GENEZA POLSKIEGO WOJSKA WE FRANCJI PODCZAS I WOJNY ŚWIATOWEJ

9
05

Udział Polaków w bitwie pod Arras – obok bajończyków uczestniczyli w niej również polscy ochotnicy z innych oddziałów Legii Cudzoziemskiej (w tym rueilczycy). Po początkowym sukcesie i zdobyciu przez 2 Kompanię trzech linii okopów niemieckich nastąpił kontratak, w wyniku którego żołnierze Kompanii ponieśli ogromne straty i musieli się wycofać. W związku z tymi stratami polski oddział został rozwiązany.

1915

BAJOŃCZYCY. GENEZA POLSKIEGO WOJSKA WE FRANCJI PODCZAS I WOJNY ŚWIATOWEJ

Na mocy decyzji władz Francji w kraju tym organizuje się Armia Polska. Pierwszym jej oddziałem był 1 Pułk Strzelców Polskich, który stał się sukcesorem tradycji Legionu Bajończyków i przejął jego sztandar.

1917

SZLAK BOJOWY BAJOŃCZYKÓW

STRATY BAJOŃCZYKÓW
W BITWIE POD ARRAS

≥ 30

≈ 99

Szlak bojowy bajończyków

■ BŁĘKITNA ARMIA

ROGATYWKĄ
OFICERSKĄ

NASZYWKĄ ORŁA

ORZEŁ ARMII HALLERA

W niedługim czasie po decyzji prezydenta Francji w Le Mans, Bordeaux, Lyonie, Nicei i Oranie utworzono punkty werbunkowe. Armia Polska miała mieć charakter autonomiczny i ochotniczy; wyposażenie, zaplecze i większość kadry dowódczej zapewniała strona francuska. Pierwszym dowódcą Błękitnej Armii został gen. Louis Archinard, natomiast 4 października 1918 r. stanowisko to objął były dowódca II Brygady Legionów gen. Józef Haller (na fotografii powyżej – trzeci z lewej).

■ SZKOLENIE

Wielkim wyzwaniem dla organizatorów armii było wyszkolenie i zintegrowanie ochotników, wywodzących się z różnych części świata (trzech zaborów, USA, Francji itd.). Wiele uwagi poświęcano edukacji i kształtowaniu u nich postaw patriotycznych.

Szkolenie

■ DEKRET PREZYDENTA POINCARÉGO

W czerwcu 1917 r. prezydent Francji Raymond Poincaré wydał dekret, na mocy którego zaczęto tworzyć Armię Polską we Francji. Decyzja wiązała się z korzystną dla Polaków zmianą warunków w polityce międzynarodowej. Znaczenie sprawy polskiej wzrastało, czego wyrazem była również zgoda państw ententy na powstanie 15 sierpnia 1917 r. Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu – oficjalnej reprezentacji politycznej, która stopniowo przejmowała kontrolę nad Błękitną Armią.

■ SZLAK BOJOWY 1 PUŁKU STRZELCÓW POLSKICH

PIERWSZY POLSKI PUŁK

Ponieważ decyzja o utworzeniu Błękitnej Armii zapadła na 17 miesięcy przed końcem I wojny światowej, większość jej oddziałów nie zdążyła wziąć udziału w walkach. Głównym reprezentantem polskiego oręża na froncie zachodnim był 1 Pułk Strzelców Polskich, który przystąpił do boju w czerwcu 1918 roku.

Szlak bojowy 1 Pułku Strzelców Polskich

■ WRĘCZENIE SZTANDARÓW

22 czerwca 1918 r. na polach pod Mailly w Szampanii doszło do uroczystego wręczenia sztandarów pułkom Armii Polskiej we Francji. W uroczystości wzięli udział najwyżsi przedstawiciele Francji: prezydent Raymond Poincaré i minister spraw zagranicznych Stéphan Pichon. Stronę polską reprezentowali członkowie Komitetu Narodowego Polskiego z jego prezesem Romanem Dmowskim na czele. Sztandary ufundowały francuskie miasta: Paryż, Nancy, Belfort i Verdun.

Wręczenie sztandarów

■ STAŁY ROZWÓJ ARMII

W czasie, gdy 1 Pułk Strzelców Polskich walczył na froncie, na tyłach trwał proces formowania kolejnych oddziałów Błękitnej Armii. Wiosną 1918 r. liczyła ona 10 tys. żołnierzy, w lecie tego roku natomiast – 20 tys. żołnierzy. W ostatnich miesiącach wojny działało już 28 kompanii szkolnych, dwie szkoły podoficerskie oraz szereg szkoleniowych placówek specjalistycznych.

Momentem przełomowym dla liczebności Błękitnej Armii było zakończenie I wojny światowej – po 11 listopada 1918 r. zasiliła ją m.in. duża grupa polskich jeńców, więzionych dotychczas na ziemiach włoskich. Tuż przed wyjazdem do Polski w kwietniu 1919 r. stan osobowy sił, podległych gen. Hallerowi we Francji, wynosił ok. 68 tys. oficerów i żołnierzy.

NA POMOC NIEPODLEGŁEJ

Od kwietnia do czerwca 1919 r. trwał tranzyt Błękitnej Armii do Polski, przewożonej koleją przez terytorium Niemiec. Długo negocjowana operacja przebiegła stosunkowo sprawnie – w opieczęgowanych wagonach przewieziono sprzęt i żołnierzy, którym towarzyszyli mający rozwiązywać ewentualne zatargi oficerowie państw sprzymierzonych. Trasa prowadziła przez Ems, Erfurt i Lipsk do Krotoszyna i Ostrowa. W jednym z pierwszych transportów do kraju powrócił owacyjnie witany gen. Józef Haller.

WKŁAD W ODRÓDZENIE PAŃSTWA

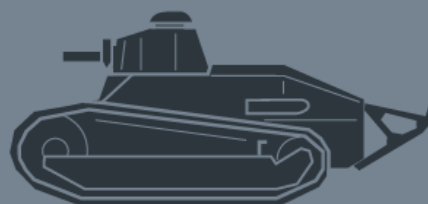

MAPA ZIEM POLSKICH W 1919 ROKU

Przyjazd Błękitnej Armii do kraju miał ogromne znaczenie dla odradzającej się polskiej państwowości, która tężała w ogniu prowadzonych na wielu frontach walk z sąsiadami. Przybyłe z Francji oddziały odegrały dużą rolę w tych walkach: m.in. I Korpus Błękitnej Armii odznaczył się w wojnie polsko-ukraińskiej, a wszystkie cztery dywizje wykazały swoją wartość podczas próby decydującej – w Bitwie Warszawskiej.

W SZEREGACH WOJSKA POLSKIEGO

98

120

W momencie wyjazdu do kraju Błękitna Armia składała się z dwóch korpusów: I (3 dywizje) i III (2 dywizje). Do jej walorów należały dobre wyszkolenie oraz wyposażenie w nowoczesny sprzęt – artylerię, broń maszynową, czołgi i samoloty. Relokacja oddziałów Hallera do kraju stanowiła nie tylko bardzo potrzebne uzupełnienie o liczne i dobrze przygotowane do walki związki taktyczne, ale także poważne wsparcie techniczne dla słabo i niejednolicie uzbrojonego Wojska Polskiego.

1 września 1919 r. Błękitna Armia została włączona do Wojska Polskiego. Jej jednostki przeformowano i dostosowano do norm obowiązujących w kraju. 1 Dywizja Strzelców stała się 13 Dywizją Piechoty, pozostałe cztery hallerowskie dywizje stanowiły natomiast podstawę organizacji 11, 12 i 18 dywizji WP.

SKŁAD ARMII HALLERA DO KWIETNIA 1919 ROKU

(WARTOŚCI PRZYBLIŻONE)

35 000

BYLI JEŃCY Z TERENU WŁOCH

27 000

OCHOTNICY Z USA

7 000

BYLI JEŃCY Z TERENU
FRANCJI

2 000

OCHOTNICY Z ARMII FRANCUSKIEJ

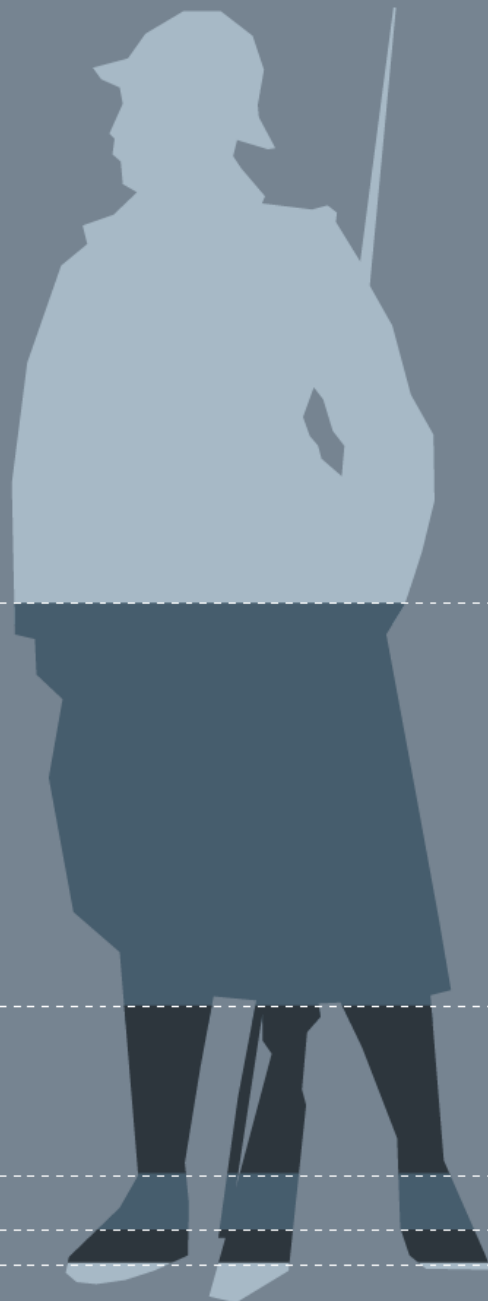
300

OCHOTNICY Z BRAZYLII

250

OCHOTNICY Z KANADY

KILKUDZIESIĘCIU OCHOTNIKÓW Z CHIN, PONADTO REKRUCI Z HOLANDII, ANGLII ORAZ ROSYJSKICH KORPUSÓW EKSPEDYCYJNYCH WE FRANCJI I GRECJI.

WÓDZ BŁĘKITNEJ ARMII GENERAŁ JÓZEF HALLER 1873-1960

W trakcie tzw. kryzysu przysięgowego gen. Haller, który dowodził wówczas II Brygadą Legionów Polskich, wbrew wezwaniu Józefa Piłsudskiego opowiedział się za składaniem przez żołnierzy przysięgi wierności cesarzom Niemiec i Austrii. Z II Brygady oraz tych legionistów I i III Brygady, którzy zadeklarowali lojalność wobec monarchów, utworzono Polski Korpus Posiłkowy, wysłany następnie na Bukowinę.

W reakcji na warunki pokoju w Brześciu Litewskim Haller zdecydował o wypowiedzeniu posłuszeństwa Austro-Węgrom i przekroczeniu przez Polski Korpus Posiłkowy frontu w okolicach Rarańczy. Generał wraz z częścią swoich sił dotarł do II Korpusu Polskiego. Połączone oddziały skierowały się na wschód, gdzie 11 maja pod Kaniowem doszło do starcia z Niemcami. Bitwę Polacy przegrali, ale – jako pierwszy wspólny bój jednostek, znajdujących się dotąd po dwóch stronach barykady – urosła ona do rangi symbolu. Generał przedostał się do Murmańska, skąd odpłynął do Francji.

W lipcu przyjechał do Paryża, gdzie został członkiem Komitetu Narodowego Polskiego, a następnie objął dowództwo nad Armią Polską we Francji.

1917

1918

Na czele Błękitnej Armii Haller przyjechał do Polski, gdzie przeprowadził zwycięską ofensywę majową w wojnie polsko-ukraińskiej, której efektem było przejście większości terytorium Małopolski Wschodniej.

W kulminacyjnym momencie wojny z bolszewikami został Inspektorem Generalnym tzw. Armii Ochotniczej, wspierając swoim autorytetem dobrowolny zaciąg do wojska. W Bitwie Warszawskiej dowodził Frontem Północnym.

1919

1920

WÓDZ BŁĘKITNEJ ARMII GENERAŁ JÓZEF HALLER 1873-1960

„Chodziło [...] o to, ażeby żołnierz, dotychczas bity i ścigany, stanął raz twardo na miejscu, zatrzymał bolszewików i odrzucił od siebie. Sprawić to jedno mógł nowy duch, który z czasem wstąpił w osłabione zwątpieniem szeregi, co jest wielką historyczną zasługą gen. Hallera. Niestrudzony w swej pracy, był on zawsze na podległym mu froncie, gdzie się tylko decydował jego los, nie ograniczając się do pracy sztabowej. W chwilach najcięższych stał obok żołnierza dręczonego głodem i pościgiem, dodając mu otuchy i starając się przełać na niego gorącą wiarę w zwycięstwo, do którego się sam w wielkiej mierze przyczynił, nie reklamując tego nigdy”.

WINCENTY WITOS O ROLI GEN. J. HALLERA, ODEGRANEJ W DECYDUJĄCYCH TYGODNIACH WOJNY POLSKO-BOLSZEWICKIEJ

WÓDZ BŁĘKITNEJ ARMII GENERAŁ JÓZEF HALLER 1873-1960

1873

Urodził się w majątku Jurczyce koło Krakowa jako trzecie dziecko powstańca styczniowego Henryka Hallera von Hallenburga.

1895–1911

Po studiach z zakresu wojskowości służył w armii Austro-Węgier, osiągając stopień kapitana.

1912–1914

Aktywnie działał w istniejących na terenie Galicji polskich organizacjach społecznych – m.in. w Towarzystwie Kółek Rolniczych i Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”.

1914–1915

Po wybuchu I wojny światowej został dowódcą 3 Pułku Legionów Polskich, na czele którego walczył z Rosjanami w Karpatach Wschodnich.

1920

Jako dowódca Frontu Pomorskiego podczas ceremonii w Pucku symbolicznie – poprzez wrzucenie do wody pierścienia – potwierdził powrót Polski nad Morze Bałtyckie.

1936–1939

Należał do liderów opozycyjnego wobec sanacji ugrupowania Front Morges. Od 1937 r. angażował się w działalność Stronnictwa Pracy.

1939–1943

Jako minister bez teki, a następnie minister oświaty i spraw szkolnych wszedł w skład emigracyjnego rządu gen. Władysława Sikorskiego.

1960

Generał J. Haller zmarł w Londynie w wieku 86 lat.

Wódz Błękitnej Armii generał Józef Haller 1873-1960

Decyzja o utworzeniu przez Francję polskiego wojska wiązała się ze zmianą sytuacji w polityce międzynarodowej, jaka zaistniała w latach 1916-1917. Sprawa polska zyskiwała na znaczeniu z jednej strony w związku z wyczerpywaniem się zasobów demograficznych i ekonomicznych państw centralnych, z drugiej natomiast w efekcie upadku caratu i zachwiania stabilności

ententy. Kwestia utworzenia polskiej państwowości, po dziesięcioleciach panującego w tej sprawie na arenie międzynarodowej milczenia, stała się przedmiotem swoistej licytacji pomiędzy mocarstwami. W logice licytacji mieściły się kolejne deklaracje walczących potęg, które rozpoczął tzw. Akt 5 listopada, wydany przez cesarzy niemieckiego Wilhelma II i Austrii Franciszka Józefa I. Dokument ten zapowiadał – co prawda mgliście w sferze szczegółów – rychłe utworzenie „samodzielnego” Królestwa Polskiego.

Dekret prezydenta Poincarégo

Dekret o powołaniu Armii Polskiej we Francji, podpisany przez prezydenta III Republiki Raymonda Poincarégo, został opublikowany 4 czerwca 1917 roku. W dokumencie znalazły się zapisy o armii autonomicznej, ochotniczej i walczącej „pod sztandarem polskim”, ale podległej komendzie i regulaminom francuskim, utrzymywanej przez rząd tego kraju. W szeregach planowanych oddziałów walczyć mieli Polacy biorący udział w wojnie jako żołnierze armii francuskiej oraz ochotnicy, przybywający z innych części świata. Z biegiem czasu utworzony w lecie 1917 r. paryski Komitet Narodowy Polski, w którego skład wchodził m.in. Roman Dmowski, Ignacy Paderewski, Erazm Piltz i Stanisław Grabski, przejmował polityczną kontrolę nad wojskiem. To KNP zdecydował o mianowaniu w październiku 1918 r. jego nowego dowódcy – Polaka, gen. Józefa Hallera.

Od początku istnienia Armii Polskiej jej komendę sprawował gen. Louis Archinard, szef Francusko-Polskiej Misji Wojskowej. Na terenie Francji tworzono infrastrukturalne zaplecze wojska – punkty rekrutacyjne, obozy, szkoły i ośrodki szkoleniowe. Idea walki z państwami centralnymi pod własnym sztandarem spotkała się z poważnym odzewem Polaków, rozsianych po całym świecie. Trudy długotrwałej podróży i szkolenia, jak również niepewna perspektywa przyszłości nie odstraszyły tysięcy ochotników, napływających ze Stanów Zjednoczonych, Kanady, Brazylii, a nawet Chin. Organizatorzy armii wiele sił i środków – obok regularnego szkolenia wojskowego – przeznaczali na integrację rekrutów, reprezentujących rozmaite warstwy społeczne, środowiska, zawody, zasoby intelektualne i poziom kulturalny.

Twórcy Błękitnej Armii dysponowali środkami działania również w sferze symbolicznej. Wolę walki z Niemcami u przybywających z różnych stron świata ochotników wzmacniała – obok oczywistych patriotycznych sentymentów – również heroiczna legenda Legionu Bajończyków. Nieliczny ten oddział, utworzony we Francji w 1914 r. jako polska kompania Legii Cudzoziemskiej, w 1915 r. wziął udział w Bitwie pod Arras i, dając dowody poświęcenia, został w niej zdziesiątkowany. Trzy lata później spadkobiercą tradycji bajończyków stał się 1 Pułk Strzelców Polskich – pierwszy oddział Armii Polskiej we Francji.

Na froncie zachodnim

22 czerwca 1918 r. pod Mailly w Szampanii odbyła się ceremonia wręczenia sztandarów pierwszym polskim pułkom. W uroczystości wzięli udział prezydent i minister spraw zagranicznych Francji oraz członkowie Komitetu Narodowego Polskiego. W swoim przemówieniu – pełnym nieodzownego w tych okolicznościach patosu – mówił prezydent Poincaré:

Dla dzielnych żołnierzy tu obecnych i dla Polski całej macie, o sztandary, siłę symbolu potężniejszą o wiele jeszcze i bardziej świętą. Jesteście ojczyzną żyjącą, jesteście przeszłością odradzającą się w teraźniejszości, jesteście jutrenką wschodzącą po ciemnej nocy, wolnością po ujarzmieniu. Odtąd nie pod obcym znakiem walczyć będą synowie Polski: mieć będą odtąd barwy własne. Przybyli tłumnie zza oceanu tworzyć będą armię samodzielną,

walczącą obok Aliantów nie tylko o ideał wspólny, ale i o własny ideał narodowy. Dni zbawczego podniecenia, dni nadziei i zmartwychwstania!

Istnienie Armii Polskiej we Francji było w istocie nie tylko argumentem w grze o restytucję państwowości (którą niewiele wcześniej – 3 czerwca 1918 r. – za jedną z przesłanek trwałego pokoju uznali w Wersalu szefowie rządów Francji, Wielkiej Brytanii i Włoch). Stanowiła ona również podstawę do rozwinięcia szerokiej akcji politycznej na Zachodzie (KNP) i warunek znalezienia się podczas konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 r. w gronie zwycięzców I wojny światowej.

Spośród oddziałów Błękitnej Armii w prowadzonych na froncie zachodnim walkach udział wziął przede wszystkim 1 Pułk Strzelców Polskich, który działał na odcinku znajdującym się na południowy wschód od miasta Reims. Równolegle trwał proces formowania i szkolenia kolejnych formacji, którego nie przerwano w momencie zakończenia wojny. Wręcz przeciwnie – po 11 listopada liczebność armii bardzo znacząco wzrosła, co było efektem przyjęcia w jej szeregi ponad trzydziestu tysięcy ochotników – byłych jeńców z armii Austro-Węgier, więzionych dotychczas na terytorium Włoch. Zakończenie walk miało też pozytywny wpływ na uzbrojenie i wyposażenie polskich oddziałów – broń i sprzęt otrzymywały one po demobilizowanych oddziałach francuskich.

Błękitny generał

W jesieni 1918 r. dowództwo polskich oddziałów, stacjonujących i formowanych we Francji, objął dowódca w głośnych bitwach pod Rarańczą i Kaniowem gen. Józef Haller. Od tej pory nazwisko pochodzącego z Galicji oficera, syna powstańca styczniowego, nieodłącznie wiązało się z mitem Błękitnej Armii. Haller szybko stał się jej symbolem, który przysłonił nieco fakt, że przez pierwszych 16 miesięcy armią dowodził gen. Archinard.

Haller należy niewątpliwie do grona najbardziej zasłużonych polskich wojskowych swojej epoki. Tkwi w tym, jak się wydaje, pewien paradoks, bowiem generał nie posiadał ani najwyższych kwalifikacji fachowych, ani intelektualnych. Miał natomiast, jak pisał Janusz Pajewski, „wybitne kwalifikacje moralne”, odznaczał się szczerym i ofiarnym patriotyzmem oraz umiejętnością oddziaływania na innych, dodawania otuchy, budzenia zaufania. W tym świetle odmalował go w swoim pamiętniku Wincenty Witos, podkreślając wielkie zasługi generała dla budowania morale polskiego żołnierza w decydującej fazie wojny polsko-bolszewickiej. Być może wielka kariera Hallera w pewnej mierze odzwierciedla potrzebę wzorców, symboli, bohaterów, jaka zapanowała w społeczeństwie polskim u zarania II Rzeczypospolitej.

Na pomoc niepodległej

W kwietniu 1919 r. rozpoczął się tranzyt podległych gen. Hallerowi oddziałów do Polski. Zagadnieniem negocjowanym dłuższy czas był sposób, w jakim transport żołnierzy i sprzętu miałyby się odbyć. Jednym z rozwiązań, usilnie popieranych przez Komitet Narodowy Polski, było wysłanie Błękitnej Armii drogą morską do Gdańska. Na plan ten, ze względu na możliwość poczynienia „zaborczych” faktów dokonanych w stanowiącym przedmiot polsko-niemieckiego sporu mieście, nie zgodziły się Niemcy i Wielka Brytania. Ostatecznie przyjęto koncepcję tranzytu kolejowego, który – również z powodu przyjętych środków ostrożności (zaplombowane wagony, alianccy konwojenci) – przebiegł bez poważniejszych incydentów.

Na polskiej ziemi Błękitna Armia wraz ze swoim dowódcą była witana z entuzjazmem. 23 kwietnia 1919 r. „Kurier Poznański”, dając wyraz panującemu uniesieniu, pisał:

[Generał Haller] stanął tedy znów na ziemi rodzinnej, a serca wszystkich płyną ku niemu i towarzyszom, by ziścili na czele swych dzielnych wojsk nadzieje narodu.

W 1919 r. władze polskie w kraju dramatycznie potrzebowały militarnego wsparcia. Na wschodzie Wojsko Polskie prowadziło wojny z Ukraińcami i bolszewikami, na zachodzie natomiast wybuchały konflikty zbrojne z Niemcami (powstanie wielkopolskie, I powstanie śląskie) i Czechosłowacją (walki na Śląsku Cieszyńskim). Przyjazd siedemdziesięciotysięcznej armii, wyposażonej w broń maszynową, artylerię, czołgi i samoloty, posiadającej ponadto w swoich szeregach znaczną liczbę doświadczonych francuskich oficerów, stanowił zatem moment wyczekiwany i niewątpliwie z punktu widzenia obrony młodego państwa bardzo istotny. Już w maju Haller ze swoim I Korpusem dokonał zwycięskiej kampanii przeciw Ukraińcom, która linię frontu przesunęła daleko na wschód. Ostatecznym sprawdzianem wartości bojowej przybyłych z Francji oddziałów była jednak przede wszystkim wojna z bolszewikami. W jej decydującym okresie wzięły one udział w wyprawie kijowskiej, Bitwie Warszawskiej i Bitwie nad Niemnem.

Na początku września 1919 r. Błękitna Armia została wcielona do Wojska Polskiego. Dotychczasowych 5 dywizji przeorganizowano, dostosowano do krajowego ustawodawstwa i regulaminów; na ich podstawie powstały 4 dywizje piechoty WP: 11, 12, 13 i 18. Naturalna i w pełni uzasadniona decyzja naczelnego dowództwa niosła za sobą również skutek negatywny – niezadowolone części żołnierzy (w szczególności przybyszów zza oceanu), którzy, przekroczywszy przyjęty w kraju wiek poborowy, zostali z wojska zwolnieni i znaleźli się z dala od domów bez środków do życia.

W 1919 r. odyseja Błękitnej Armii zakończyła się. Wojsko, które powstało w epoce nieobecności Polski na mapach, doczekało jej wskrzeszenia i poważnie przysłużyło się utrwaleniu jej bytu oraz niepodległości. Prócz legendy i pięknej historii, rozgrywającej się na głównej arenie dwudziestowiecznych dziejów Europy, pozostały po nim 4 dywizje, które we wrześniu 1939 r. ponownie ruszyły do walki.

Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN we Wrocławiu przygotowało infografiki, poświęcone Armii Polskiej we Francji oraz jej dowódcy, gen. Józefowi Hallerowi. Zachęcamy do ich pobierania, oglądania i czytania.

Pliki do pobrania

[Armia Polska we Francji \(1917-1919\) - ochotnicze wojsko przyszłej Polski \(plakaty do ściągnięcia za darmo\) \(pdf, 18.5 MB\)](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)